

Dosadašnji razvoj i razvojne mogućnosti šumsko-drvnog kompleksa SRH*

DEVELOPMENT POSSIBILITIES IN FORESTRY AND TIMBER INDUSTRIES OF THE S.R. CROATIA

Tomislav Krnjak, dipl. inž.

Poslovna zajednica za proizvodnju i promet
drvom, drvnim proizvodima i papirom

»Exportdrvo« Zagreb

UDK 630*79

Stručni rad

Prispjelo: 3. lipnja 1985.

Prihvaćeno: 12. srpnja 1985.

S a ž e t a k

Prvi dio analizira postignut stupanj razvitka u šumarstvu i drvnjoj industriji S.R. Hrvatske u razdoblju 1981—1985. Daju se podaci o stopama rasta, neiskorištenim kapacitetima i njihovim uzrocima. Nadalje, rad prikazuje strukturne probleme svake pojedinačne grane šumarstva i drvene industrije. Isto se tako daju podaci o investicijskim aktivnostima i analizira se sadašnja organizacija i udruživanje.

U drugom dijelu izlažu se mogućnosti razvitka. Prvo, utvrđuju se ciljevi koje valja postići u razdoblju 1985—1990. Drugo, objašnjavaju se detaljno strategije razvitka i potrebna gospodarska politika da bi se ciljevi opstigli. (R. S.)

S u m m a r y

First part deals with the analysis of the achieved level of development of forestry and timber industries of the S.R. of Croatia in the 1981—1985 period.

Data on rates of growth, idle capacities and its causes are given. Furthermore, paper deals with the structural problems of each particular branch within forestry and forest industries. There are also data on investment activities as well as present organization and merger analysis.

In the second part the development possibilities are displayed. First, there are targets to be achieved in the 1986—1990 period. Second, development strategy and economic policy required to reach the aims are explained in detail. (R. S.)

UVOD

Na osnovi utvrđenog zadatka od strane Izvršnog vijeća Sabora, u vezi s realizacijom programa na pripremi srednjoročnih planova razvoja za razdoblje od 1986. do 1990. godine, te dogovorenim pristupom šireg kruga zainteresiranih predstavnika organizacija i organa i radnog tima zaduženog za izradu separatne analize dosadašnjeg razvoja i razvojnih mogućnosti agroindustrijskog i šumsko-drvnog kompleksa SR Hrvatske, šumarski dio stručnog tima razradio je radnu verziju separata »Analiza dosadašnjeg razvoja i razvojne mogućnosti šumsko-drvnog kompleksa SR Hrvatske u razdoblju od 1986. do 1990. godine«, kao analitičku podlogu za što realnije uočavanje mogućeg razvoja organizacija udruženog rada ovog kompleksa u idućem srednjoročnom razdoblju.

Analiza obrađuje dva osnovna poglavlja:

a) Ostvareni rezultati privređivanja i razvoja u prethodnom razdoblju s naglaskom na razdoblje 1981—1985. godine;

b) Konceptija i programska orijentacija s istaknutim razvojnim ciljevima i razvojnim mogućnostima u razdoblju od 1986—1990. godine.

Ponuđenu radnu verziju, obrađenu u Republičkom komitetu za poljoprivredu i šumarstvo, razmotrila je radna grupa Koordinacije za razvoj i planiranje IVS-a, koja je svojim primjedbama i prijedlozima pridonijela poboljšanju izrađenog materijala, a naročito u dijelu koncipiranja koncepcije i programske orijentacije budućeg razvoja temeljenih na strategiji provođenja »Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije zemlje«.

U radnim tijelima Izvršnog vijeća i Izvršnom vijeću Sabora prihvaćeni su strateški ciljevi i osnovne koncepcije srednjoročnoga razdoblja, koji su, uz manje razlike, ugrađeni u »Analizu uvjeta i mogućnosti društvenoekonomskog razvoja SR Hrvatske«, i u »Prijedlog smjernica za izradu Društvenog plana SR Hrvatske i planova razvoja samoupravnih organizacija i zajednica i društveno političkih zajednica u SR Hrvatskoj u razdoblju od 1986. do 1990. godine«.

U ovome separatu nisu obrađeni elementi razvoja u oblasti lovstva, jer radni tim u vrijeme

* Uvodno izlaganje sa savjetovanja »Srednjoročni razvoj šumarstva i prerade drvna«, Zagreb 7. V 1985.

izrada materijala nije raspolagao relevantnim podacima o ostvarenju razvojnih planova prethodnog razdoblja.

Osnovna poglavlja ovoga separata sadrže:

1. *Razvoj u prethodnom razdoblju s naglaskom na razdoblje 1981—1985. godine*

— ostvarena dinamika rasta i strukturne probleme,

— izvoz i uvoz,

— **problematika** iskorištenja kapaciteta vezana uz snabdijevanje sirovinama, reprodukcijским materijalom i energijom,

— investicijska aktivnost,

— organiziranost — samoupravno povezivanje,

— uvjeti poslovanja i ekonomski položaj grana reprocjeline.

2. *Mogućnosti razvoja u razdoblju 1986—1990. godine*

— koncepcija razvoja i kriteriji,

— programska orijentacija i mogući razvoj (stope rasta, investicije),

— izvozne mogućnosti i uvoz

— uvjeti i pretpostavke razvoja (samoupravna organiziranost, kadrovi, sistemska rješenja, mjere ekonomske politike).

Reprodukcijску cjelinu šumarstva i prerade drva u SR Hrvatskoj, koja počinje uzgojem i zaštitom šuma, nastavlja se primarnom mehaničkom i kemijskom preradom drva i finalnom proizvodnjom a završava prometom drva i drvnih proizvoda, čini veliki broj OOUR (oko 500), koje zapošljavaju preko 70.000 radnika u društvenom sektoru proizvodnje.

Privatni sektor sudjeluje s oko 24% u površini šuma, što čini 8% u drvnoj masi, a u preradi drva s oko 3.000 radionica.

1. RAZVOJ U PRETHODNOM RAZDOBLJU

1.1 DINAMIKA RASTA I STRUKTURNI PROBLEMI

U čitavom poslijeratnom razdoblju udio šumarstva i prerade drva u strukturi privrede stalno se smanjivao, što je posljedica sporijeg rasta kompleksa od rasta privrede Republike u cjelini.

Fizički obujam proizvodnje industrije i rudarstva Hrvatske u razdoblju od 1967—1980. godine rastao je po prosječnoj godišnjoj stopi od 6,1%, a industrijske prerade drva po stopi od 5%, stime što su pojedine grane prerade drva ostvarile ove stope rasta: piljena građa i ploče 1,3%, (Jugoslavija 3,5%), proizvodnja finalnih proizvoda 7,5% (Jugoslavija 7,8%), proizvodnja celuloze i papira 6,9% (Jugoslavija 7,7%). Nakon visokih stopa fizičkog rasta proizvodnje do 1980. godine, razvoj od 1981. do 1983. godine pokazuje negativne stope fizičkog obujma proizvodnje u gotovo svim granama kompleksa, s izuzetkom šumarstva koje je ostvarilo stopu rasta od 3,5%. U 1984. godini dolazi do oživljavanja proizvodnje i blagog rasta stopa fizičkog obujma proizvodnje i u industrijskoj preradi drva.

Međutim, na osnovi ostvarenih i ocijenjenih stopa rasta od 1981. do 1985. godine, prosječna stopa rasta u ovom razdoblju ocjenjuje se u proizvodnji piljene građe i ploča 0,3%, finalnoj drvnoindustrijskoj proizvodnji 0,2%, proizvodnji celuloze i papira 2,7%.

Jedna od osnovnih značajki dosadašnjeg razvoja šumsko-dravnog kompleksa Hrvatske i Jugoslavije je neusklađenost kapaciteta u odnosu na potrebe reprodukcije, kao posljedica autarhičnog razvoja i zaostajanja ulaganja u sirovinску osnovu (šumsko uzgojni radovi i izgradnja šumskih prometnica).

Gotovo potpuna financijska ovisnost ulaganja u šumarstvu o vlastitim izvorima (jer banke nisu za ova ulaganja pokazivale interes, a udruživanja s ostalim partnerima gotovo su izostala) nepovoljno utječe na razvoj i unapređenje šumskog fonda.

Uz stalan trend povećanja obujma sječa, a u pojedinim razdobljima i područjima »kvalitetnih sječa«, dolazi do kvalitetnog pogoršanja šumskog fonda i slabljenja sirovinске osnove prerađivačke industrije.

Niska otvorenost šuma samo pogoduje ovoj situaciji. Nasuprot tome, postoji stalna težnja izgradnje novih i proširenja postojećih primarnih kapaciteta prerade drva, posebno pilanskih, koji, uz pomoć lokalnih faktora, vrše pritisak na iskorištenje sirovinске osnove i raspodjelu sirovina na neekonomskim kriterijima, što često dovodi do neracionalne prerade drva (F trupci idu u pilane).

Pogrešna razvojna orijentacija finalne drvne industrije kroz izgradnju velikih kapaciteta za domaće tržište i klinički izvoz (pločasti namještaj) otežava brzu promjenu proizvodnog programa za izvoz na pobirljiva tržišta s konvertibilnim načinom plaćanja.

Pogoni za proizvodnju finalnih proizvoda od masivnog drva podobni za izvoz na zapadnoevropska i američka tržišta nisko su zastupljeni u strukturi finalne proizvodnje (30%), a radi nepovezanosti proizvođača piljene građe i finalnih kapaciteta, kao i radi dispariteta cijena sirovina, poluproizvoda i finalnih proizvoda, ovi kapaciteti nisu potpuno iskorišteni, te nisu u stanju ostvarivati maksimalno moguću proizvodnju i izvoz.

Nesklad između proizvodnje papira i potreba celuloze i poluceluloze u SR Hrvatskoj u posljednja dva srednjoročna razdoblja djelomice je eliminiran izgradnjom tvornice poluceluloze i ambalažnih papira u Belišću, te rekonstrukcijom Riječke tvornice papira. Ostaje, međutim, problem zadovoljavanja potreba proizvođača grafičkih papira s visokobiljenom celulozom listača i četinjača, koji postaje limitirajući faktor razvoja grafičke industrije u SR Hrvatskoj.

1.2 IZVOZ-UVOZ

Značajan broj organizacija udruženog rada šumsko-dravnog kompleksa predstavlja tradicionalne

izvoznike, međutim bez stalne izvozne orijentacije; izvoz se ostvaruje ovisno o stanju tražnje na domaćem tržištu i odnosa u cijenama između domaćeg i svjetskog tržišta. Vrijednost izvoza u razdoblju od 1981—1984. godine opada, te i njegovo učešće u izvozu privrede Hrvatske.

Udio izvoza u vrijednosti ukupne proizvodnje je relativno nizak (11—15%). Međutim, nizak udio uvozne supstance (oko 30%) ima utjecaj na visoke neto devizne efekte, što je s društvenog stajališta veoma značajno.

U 1981. godini ostvarena je vrijednost izvoza od 265 mil \$ (100%), da bi u 1982. iznosila 222 mil \$ (84%), 1983. godini 191,7 mil \$ (72%), 1984. 213 mil \$ (80%).

Struktura izvoza ostvarena u prethodnom razdoblju još uvijek je nepovoljna (52% se ostvaruje izvozom sirovina i proizvoda primarne prerade, 48% izvozom finalnih proizvoda i papira).

Uvozne potrebe šumsko-dravnog kompleksa podmirivane su u proteklom razdoblju na sektoru neophodnih reprodukcijских materijala i rezervnih dijelova, uz neznatan udio uvozne opreme.

1.3 ISKORIŠTENJE KAPACITETA VEZANO ZA SNABDIJEVANJE SIROVINAMA. REPRODUKCIJSKE CJELINE SRH I ENERGIJOM

1.3.1 — Šumski resursi kao izvoz osnovnih sirovina

Šume i šumsko zemljište s 2,4 mil ha površine, od čega oko 2 mil ha zauzimaju šume a 400.000 ha neobrasla šumska zemljišta (35% površine SRH), predstavljaju značajno mjesto u prirodnim resursima SR Hrvatske. One, osim sirovinskih izvora za prerađivačku industriju, predstavljaju i značajan faktor općih koristi i općekorisnih tendencija.

S oko 0,45 ha šuma »per capita« Hrvatska spada među zemlje izvoznice šumskih i drvnih proizvoda. S oko 239 ml m³ drvene mase i prirastom od oko 7 mil m³ ili 1,4 m³/ha naše šume ukazuju na relativno lošu strukturu šumskog fonda i niske prinose mogućnosti.

Sječa šuma u okviru propisanog etata globalno je u okviru prirasta, odnosno i znatno niže, iako realizacija etata ukazuje na strukturno pogoršanje šumskih sortimenata koji se ostvaruju sječama. Prosječna godišnja utvrđena mogućnost sječa bruto mase u društvenim šumama od 5 mil m³ realizira se na razini od 4,7 mil m³, a proizvodnja netto sortimenata s oko 4 mil m³.

Prema podacima o iskorištenju drvene mase u razdoblju od 1981. do 1983. godine, tehnička oblovinina sudjeluje s oko 2,3 mil m³ (57%) a prostorno drvo s 1,7 mil m³ (43%) u ukupnoj šumskoj proizvodnji. Proizvodnja drvnih sortimenata u privatnim šumama iznosi oko 400—500000 m³ (10%).

Proizvodnja netto šumskih sortimenata u razdoblju od 1981 do 1983. godine rasla je po pro-

sječnoj stopi od 3,5% godišnje. Planom predviđeni rast bio je 2%.

Zbog ograničenosti domaćih izvora i klimatskih uvjeta uzgoja određenih vrsta šumskog drveća, te potreba dopune asortimana proizvoda, u razdoblju od 1981—1983. godine uvozilo se prosječno godišnje 12.000 m³ furnirskih trupaca egzota, oko 7.000 m³ piljene građe egzota, oko 1.000 m³ plemenitog furnira i 23.000 m³ piljene građe četinjača, te oko 40.000 m³ celuloznog drva četinjača.

Prosječna otvorenost šuma na kraju 1983. godine iznosila je 9 km/1000 ha (Evropa 15—20 km).

1.3.2 — Proizvodnja piljene građe

Nesklad između instaliranih pilanskih kapaciteta (2,3 mil m³) u društvenom sektoru (oko 300 pilana privatnog i društvenog sektora kojima prerada drva nije osnovna djelatnost) i proizvodnje pilanskih trupaca u šumarstvu SR Hrvatske (oko 1.750.000 m³ godišnje), kao i prodaja dijela pilanskih trupaca prerađivačkim kapacitetima izvan reprodukcijске cjeline SRH i izvoza (oko 10% proizvedenih količina), uzrokom su da se pilanski kapaciteti koriste u prosjeku sa 70%, a neki i znatno niže.

Manja prerada pilanskih trupaca u odnosu na hipertrofiranu tražnju, a posebno iz susjednih republika, ima za posljedicu neloyalnu konkurenciju, nabijanje cijena i otpore kod proizvođača sirovina za povezivanje s prerađivačkim organizacijama u reprocjelini.

Radi teškoća u snabdijevanju sirovinama, kao i radi negativnih trendova u privredivanju u razdoblju od 1981. do 1983. godine, ova proizvodnja stagnira, da bi u 1984. godini došlo do njenog oživljavanja i visoke stope rasta proizvodnje u odnosu na 1983. godinu (8,9%).

Piljena građa je u visokom procentu prisutna u izvozu, a velika potražnja je i na domaćem tržištu radi podmirjenja finalnih pogona prerade drva. Disparitet u cijenama između inozemnog i domaćeg tržišta osnovni je razlog za prekidanje točkova reprodukcije prema domaćim proizvođačima finalnih proizvoda.

1.3.3. — Proizvodnja furnira i ploča

Prosječna godišnja proizvodnja F i L trupaca u prve tri godine srednjoročnog plana iznosila je prema podacima oko 230.000 m³, a prerada oko 95.000 m³. Značajne količine trupaca usmjeravaju se u pilanske kapacitete, tvornice furnira van reprodukcije u SRH, pa čak i u izvoz (iako zabranjen).

Od najvrednijih F trupaca hrasta proizvedenih u 1983. godini u količini od 65.000 m³ samo 38.000 m³ prerađeno je u tvornicama furnira, što čini svega 59%. Instalirani kapaciteti tvornica (27.000 m³ furnira u 2 smjene) istovremeno su korišteni u prosjeku s oko 74%, a proizvodnja se godišnje smanjivala po stopi od 7%. Negativan trend u proizvodnji furnira zaustavljen je u 1984. go-

dini, a proizvodnja je povećana za 8% u odnosu na 1983. godinu.

Proizvodnja furnirskih ploča i iverica stagnira unatoč postojanju uvjeta za njeno povećanje i s aspekta potrošnje i sastava sirovinske osnove. Od ukupno evidentirane proizvodnje trupaca za ljuštenje u tvornicama furnirskih ploča i ljuštenog furnira prerađuje se svega 28%.

1.3.4 — Finalna proizvodnja

Finalna proizvodnja u prve tri godine srednjoročnog plana (1981—1983. god) ostvarila je pad proizvodnje po godišnjoj stopi od 2%. U 1984. godini ostavaren je rast sa stopom od 6,8%. Za finalnu proizvodnju u SR Hrvatskoj karakteristično je nisko korištenje kapacitetima, koje se kreće od 55 do 70%.

Osnovni razlozi ovako niskog iskorištenja kapaciteta su teškoće u opskrbljenosti piljenom gradom, elementima, furnirom i drugim reprodukcijским materijalima, kao i smanjenje tražnje na domaćem tržištu, te nemogućnost uklapanja u proizvodnju izvoznih proizvoda u većini finalnih pogona.

Globalni podaci proizvodnje i potrošnje primarnih proizvoda u finalnoj proizvodnji pokazuju da se još uvijek relativno nizak postotak primarnih proizvoda finalizira u finalnim pogonima SR Hrvatske, već je on predmet prodaje na domaćem tržištu kao i u izvozu u neprerađenom stanju. Od ukupno proizvedene piljene građe (950.000 m³) finalizira se oko 54% (512.000 m³). Stupanj finalizacije piljene građe različit je za pojedine vrste drva (hrast 61%, četinjače 63%, bukva 46%, OTL 28%, meke listače 55%). Od ukupne proizvodnje plemenitog furnira u finalizaciji se utroši svega 38%.

Ovi podaci ujedno pokazuju i na prostor i smjer razvoja finalne prerade drva, uvjetovane kvalitetom, dizajnom i cijenama koje vladaju na svjetskom tržištu finalnih drvnih proizvoda.

Proizvodnja pokušava, kao jedna od najzastupljenijih finalnih proizvodnji, u proteklom razdoblju ostvarila je pad proizvodnje od 4,4% do 1983., dok je u 1984. godini ostvarila rast od 8,8%.

To je i razlog da je proizvodnja pokušava u Hrvatskoj s 2. pala na 4. mjesto u Jugoslaviji.

Struktura proizvodnje pokušava u SR Hrvatskoj, koja je pretežno orijentirana za domaće tržište te eventualno izvoz na klirinško područje i zemlje u razvoju, u uvjetima smanjene tražnje na ovim tržištima proživljava krizni period. Udruživanje i povezivanje na zajedničkom programu proizvodnje i prometa, poduzimanje mjera na promjeni strukture proizvodnje u pravcu izvoza kombiniranog pokušava, masiva i ploča, proizvodnja masivnog pokušava, Samoupravni sporazum o usmjeravanju sirovina u SRH predstavljaju osnove na kojima treba tražiti izlaz iz sadašnje složene ekonomske situacije ovih pogona.

Proizvodnja građevne stolarije i ostalih proizvoda za potrebe građevinarstva dijelila je sudbi-

nu negativnih trendova u građevinarstvu, a posebno u stanogradnji. Proizvodnja građevne stolarije u prve 3 godine tekućeg plana pala je za 9%, sa zaustavljenim padom u 1984. godini i tendencijom blagog oživljavanja proizvodnje i uz značajno povećane zalihe ovih proizvoda. Ograničeni izvori piljene građe četinjača i smanjena tražnja na domaćem tržištu limitirajući su faktori rasta ove proizvodnje.

Proizvodnja podova, uz razvoj tehnologije i novih konstrukcija, uz mogućnost izvoza, jedina je proizvodnja u finalnoj preradi drva koja je u tri godine tekućeg razdoblja ostvarila rast fizičkog obujma proizvodnje (2%).

Proizvodnja kuća i ostalih montažnih objekata iz drva je, uslijed ograničavajućih sirovinskih resursa u SRH, relativno slabo razvijena i uglavnom stagnira.

1.3.5 — Proizvodnja i prerada celuloze i papira

Strukturni problemi, izraženi kroz nesklad u kapacitetima proizvodnje grafičkih papira i prerade papira (grafička industrija), u odnosu na proizvodnju primarnih proizvoda ove industrije (celuloza, grafički papiri, rotopapir), na ovom sektoru, u ovom srednjoročnom razdoblju uglavnom nisu promijenjeni.

Zadovoljavajuće je stanje na području proizvodnje i prerade ambalažnih papira, i to posebno nakon izgradnje III faze »Belišća«, koja je svojom proizvodnjom u stanju podmirivati proizvođače ambalaže u SRH i dijelu Jugoslavije.

Proizvodnja celuloze i papira ostvarila je u ovom srednjoročnom razdoblju pad proizvodnje po stopi od 1,2% godišnje, bez obzira na izvršene rekonstrukcije i modernizacije novih tvornica. Razlozi za negativna kretanja su poznate teškoće u privređivanju od 1981—1983. godine, a uvjetovali su ih uglavnom nedostaci sirovina i reprodukcijских materijala.

1.3.6 — Opskrbljenost repromaterijalom i energijom

U odnosu na opskrbljenost proizvodnje reprodukcijским materijalom i energijom kod pojedinih proizvođača su istaknuti problemi u opskrbi domaćim reprodukcijским materijalima, koji su negativno djelovali na ritam proizvodnje i iskorištenje kapaciteta. Ovdje su uglavnom istaknuti problemi u snabdijevanju reprodukcijским materijalima koji se proizvode u pogonima reprodukcijske cjeline, a potrebni su za više faze prerade.

Međutim, posebnu pažnju zaslužuje opskrbljenost reprodukcijским materijalima koje drvnopreradiivačka industrija nabavlja od drugih grana industrije, kao tekstilne, metalne, kemijske (tkanine, metalne jezgre, boje, lakovi, ljepila i dr.), koje svojim kvalitetom i cijenom nisu podobne za ugrađivanje u finalne drvene proizvode, naročito one izvožno orijentirane.

Uvoz rezervnih dijelova i potrebnih uvoznih reprodukcijских materijala, unatoč određenim teškoćama i problemima pri uvozu, nije uvjetovao zastoje u proizvodnji, iako je djelovao na njen ritam, a posebno u godinama najvećih ograničenja raspolaganja deviznim sredstvima.

Energetsku krizu su na određen način osjetili i kapaciteti šumsko-drvnog kompleksa. Redukcije električne struje tokom 1982., 1983. i početkom 1984. značajno su djelovale na ostvarivanje proizvodnje pa i izvoza, kao i problemi vezani uz opskrbu plinom, mazutom, ugljenom i naftom.

Ove potonje nedostatke osjetile su pilane kroz smanjene dopreme trupaca, te tvornica iverica u Bjelovaru, kao i tvornice papira u Belišću, Plaškom i Zagrebu.

Radi razrješenja energetskih problema prišlo se izgradnji i alternativnih energetskih rješenja, odnosno izgradnji posebnih plinovoda radi korištenja plinskim izvorima izvan plinovodnih sistema.

1.4. INVESTICIJSKA AKTIVNOST

Ulaganja u osnovna sredstva u svim granama šumsko-prerađivačkog kompleksa nisu se ni izdaleka ostvarila u odnosu na planska predviđanja, pa niti u odnosu na najnužnije potrebe, kojima bi se ostvarili uvjeti za uspješnije poslovanje.

U šumarstvu, od planiranih 3.500 km izgradnje šumskih cesta, ostvarit će se svega oko 1.500 km, što znači da otvorenost šuma neće dostići niti 9,5 km na 1.000 ha (15—20 km/1000 ha u Evropi).

Realizacija plana po osnovi »Društvenog dogovora o ostvarivanju programa proširene biološke reprodukcije šuma« bit će izvršena tek oko 55%, s time što će se radovi najintenzivnijih uzgojnih efekata izvršiti s još nižim postotkom (plan-taže i intenzivne kulture, oko 27%). Razlozi za ovako značajan podbačaj plana je neizvršavanje finansijskih obaveza sudionika potpisnika Društvenog dogovora (osim OUR-a šumarstva i SRH do 1985. godine).

Posebno značajan pad investicijskih ulaganja ostvario se je u drvnoj industriji, gdje se udio drvne industrije u investicijama Hrvatske smanjuje: 1981. godine 1,9%, 1982. 1,5%, 1983. 1,1% (niže od propisane amortizacije). Udio ulaganja u osnovna sredstva drvne industrije pao je na 7,8% društvenog proizvoda; nastavak ovoga trenda do-vodi do tehnološke katastrofe.

U ovoj grani djelatnosti, osim određenih ulaganja u energane i manje rekonstrukcije, izgrađene su 3 tvornice masivnog namještaja za izvozne programe (Ogulin, Petrinja, Perušić), te će biti dovršeno značajno povećanje kapaciteta u jednoj tvornici masivnog namještaja za izvoz (Krapina).

U proizvodnji celuloze i papira, od predviđenih investicijskih ulaganja završena je III faza modernizacije u Belišću (sa 118 na 200.000 tona ambalažnog papira) i modernizacija Riječke tvornice papira (sa 14 na 26.000 t cigaret papira). Zagrebačka

tvornica papira treba započeti rekonstrukciju dijela proizvodnog kapaciteta, kojom će se osposobiti za proizvodnju finih grafičkih papira, koji će moći ići i u izvoz, a dijelom će podmirivati domaću deficitarnu tražnju.

1.5 Organiziranost kompleksa

Šumsko prerađivački kompleks je po broju osnovnih i radnih organizacija jedan od najraširenijih djelatnosti u preradi SR Hrvatske. Organizacije toga kompleksa prisutne su u svim društveno-političkim zajednicama, što objektivno stvara teškoće u njihovom organiziranju i dohodovnom povezivanju.

Pokušaji šireg organiziranja i udruživanja, u nekoliko navrata u posljednjih desetak godina, nišu naišli na interes u OUR-ima i društveno-političkim zajednicama, bez obzira na gotovo stalno prisutne teškoće i probleme u poslovanju i bez obzira na šumarstvo, mehanička i kemijska prerada i trgovina drvom po svojim tehničko-tehnološkim, ekonomskim i razvojnim karakteristikama predstavljaju izrazito međuzavisnu i komplementarnu privrednu aktivnost, koja se ne može na osnovi autarhičnog razvoja uspješno razvijati.

Osnovne organizacije udruženog rada u radnim organizacijama šumarstva, kao i pojedinim radnim organizacijama drvne industrije, po svome sadržaju rada i organiziranosti predstavljaju osamostaljene privredne subjekte sa svim poslovnim funkcijama radne organizacije, što ima krupne posljedice u racionalnosti i ekonomičnosti poslovanja, a posebno u planskome razvoju.

Nekoliko organiziranih SOUR-a šumarstva i perade drva nisu također uspjeli ostvariti funkciju zajedništva u osnovnim poslovnim funkcijama, radi čega nisu do sada postignuti neki značajniji poslovni rezultati.

Analiza postojećeg stanja organiziranosti, priređivanja, razvoja i ekonomskih međuodnosa u šumsko-prerađivačkom kompleksu Hrvatske upućuje na zaključak da ekonomske zakonitosti i mjere ekonomske politike ne djeluju u pravcu zadovoljavajućih poslovnih rezultata. Nepovezanost organizacija udruženog rada u poslovanju, razvoju i zajedničkom nastupu na tržištu, uz veoma izražen utjecaj DP zajednica ima za posledicu autarhičan razvoj i zatvorenost s već istaknutim problemima strukturnih disproporcija, niskog iskorištenja kapaciteta, prilagođavanja mjerama ekonomske politike, što utječe na nisku produktivnost i ekonomičnost, slabe poslovne rezultate, nelikvidnost, nizak standard zaposlenih i nisku reprodukcijisku sposobnost.

Radi izlaska iz sadašnje situacije i nužnosti prilagođavanja organizacije djelovanja ekonomskih i tržišnih zakonitosti uz utjecaj realnog planiranja razvoja, rješenje treba tražiti u širem organiziranju i povezivanju na konkretnim proizvodnim programima, baziranim na tržišnim mogućnostima i ekonomskim međuodnosima.

1.6 Uvjeti poslovanja i ekonomski položaj SDK

Problemi i teškoće u kojima se odvijala privredna aktivnost u zemlji u tekućem srednjoročnom razdoblju imale su snažan utjecaj i na grane i djelatnosti šumsko-prerađivačkog kompleksa, s time što su se opći uvjeti privređivanja više reflektirali na one proizvodnje koje radi složenosti međusobnih veza čine više faze prerade. Ovisno o promjenama uvjeta poslovanja mijenjao se i položaj pojedinih grana.

Uspoređujući položaj šumsko-prerađivačkog kompleksa u privredi Republike, na osnovi nekoliko osnovnih pokazatelja uspješnosti privređivanja, dolazi se do zaključka o nepovoljnim tendencijama, tj. o pogoršavanju odnosa prema privredi, ali i o diferencijaciji grana unutar repocjeline.

Udio repocjeline u dohotku privrede postupno pada od 1980. godine (s 5,46 na 4,98), što upućuje na trajnije i značajnije pogoršanje poslovanja svih grana repocjeline, a naročito drvne industrije (od 3,14 na 2,69%). Njeno zaostajanje u dohotku, osobnim dohocima i značajnom padu udjela dohotka u privredi ozbiljno upozorava da se u takvim uvjetima poslovanja i s takvim rezultatima teško mogu ostvarivati postavljeni razvojni ciljevi.

Udio dohotka u ukupnom prihodu kod svih grana repocjeline značajno se smanjuje kao posljedica bržeg rasta nabavnih cijena i amortizacije, dok se odnosi u primarnoj raspodjeli i ostalim uvjetima poslovanja pogošavaju više nego u privredi. Nepovoljna struktura ukupnih izvora financiranja i nepovoljna rokovna struktura kredita industrijske prerade drva uzrok su što porast kamatnih stopa teže pogađa ove grane nego ostalu privredu.

Kako potražnja drvnoindustrijskih proizvoda ovisi o kretanjima na području investicijskih aktivnosti (stanogradnja), osobne potrošnje i izvoza, to je i restriktivno djelovanje mjera ekonomske politike u navedenim područjima djelovalo u pravcu smanjenja prodaje pokućstva. Pad prodaje pokućstva u 1983. godini u odnosu na 1980. godinu iznosi 20% (domaće tržište).

Preorijentacija s domaćeg na izvozna tržišta zahtijeva promjenu strukture proizvodnje i određena ulaganja radi tehnološkog prilagođavanja i unapređenja proizvodnje, čega je bilo veoma malo radi poznatih investicijskih i uvoznih ograničenja.

Klizanje tečaja dinara, koje je pogodovalo izvožno orijentiranoj drvnoj industriji, poremetilo je međutim kalkulacije i odnose u industriji papira, posebno radi obaveza po inokreditima korištenima za ulaganja u osnovna sredstva, te zbog obaveza prema inopartnerima po osnovi zajedničkih ulaganja.

Uz navedeni pad udjela dohotka u ukupnom prihodu od 1980. do 1983. godine smanjuje se i udio čistog dohotka u dohotku i to: — u šumarstvu sa 84% na 78%, — u drvnoj industriji sa

74% na 61%, — u proizvodnji papira sa 67% na 57%. Od 1980. do 1983. godine udio kamata u dohotku stalno raste i kreće se od 1,3% u šumarstvu do 17,7% u finalnoj drvnoj industriji.

Pogoršanje ekonomskog položaja drvne industrije bitno je utjecalo na pad ulaganja u osnovna sredstva. Nedostatak novčanih sredstava središnji je problem industrijske prerade drva u 1983. godini, a posebno onih organizacija koje svoje proizvode ne plasiraju u značajnijoj mjeri na svjetska tržišta.

Ekonomsko-financijska situacija uz oživljavanje proizvodnje u 1984. godini znakovi su poboljšanja, s time što i dalje djeluju preneseni problemi iz 1983. godine kao što su: rast nabavnih cijena, manjak obrtnih sredstava, visoka kamata, niski osobni dohoci radnika, tehnološka zastarjelost opreme, restriktivna politika prema potrošnji, nepokriveni gubici u dijelu organizacija, male mogućnosti investicionih ulaganja, kao i novo povećanje amortizacije.

Stoga preostaje da organizacije udruženog rada svojim koordiniranim mjerama i aktivnostima traže izlaz iz postojeće situacije kroz oživljavanje proizvodnje i prilagođavanjem poslovne i razvojne politike mjerama i instrumentim ekonomske politike. Povećanjem proizvodnje za izvoz, poduzimanjem konkretnih mjera na osposobljavanju sredstava rada i kadrova u organizacijama, uključivanjem znanosti, međusobnom organiziranosti sudionika u ostvarivanju izvoza, uz intenzivnu podršku mjera ekonomske politike, moraju se ostvarivati pomaci u pravcu izlaska iz sadašnje situacije i koncipiranja dugoročnije razvojne strategije.

2. MOGUĆNOSTI RAZVOJA U RAZDOBLJU 1986—1990. GODINE

2.1. KONCEPCIJA RAZVOJA I KRITERIJI

Na osnovi sagledanog stanja i složenih uvjeta u privređivanju šumsko-drvnog kompleksa, te privrede u cjelini, u prethodnom razdoblju, realno je očekivati da će razvoj u narednom srednjoročnom razdoblju biti pod snažnim utjecajem prenesenih ograničavajućih činilaca (visoke stope inflacije, pad standarda, svođenje potrošnje u okviru raspoloživih sredstava, pad domaće tražnje, odliv dijela akumulacije za otplatu inoduga, nedostatak sredstava za investicije i dr.).

Sagledane tendencije rasta potrošnje drva i drvni proizvoda u Evropi i svijetu djelovat će pozitivno u smislu mogućnosti povećanja plasmana drvni proizvoda na ova tržišta, te predstavljaju snažnu osnovu razvoja.

Radi navedenih činjenica, osnovna koncepcija i kriteriji razvojne politike šumsko drvnog kompleksa u narednom srednjoročnom razdoblju moraju biti u funkciji ciljeva i zadataka sanacije sadašnjeg stanja, ostvarivanja izvozne strategije, kao uvjeta rasta proizvodnje, zapošljavanja, povećanja

produktivnosti rada, ekonomičnosti poslovanja i kvalitete proizvoda.

U odnosu na prioritet, kriteriji razvoja šumsko-dravnog kompleksa mogu se definirati:

1. Dugoročna izvozna strategija, kao uvjet planiranog razvoja, treba da se ostvaruje značajnim povećanjem izvoza iznad rasta proizvodnje.

2. Organiziranost reprojekta treba staviti u funkciju razvojnih ciljeva, radi postupnog usklađivanja postojećih proturiječnosti između grana i djelatnosti u reprodukcijskoj cjelini i stvaranja uvjeta i mogućnosti za maksimalizaciju izvoza.

3. Striktano usklađivanje prerađivačkih kapaciteta s potrebama reprodukcije i sirovinskim resursima.

4. Racionalnije korištenje drvnom sirovinom kroz više faze prerade radi povećanja učešća finalnih proizvoda u izvozu.

5. Povećanje prinosa mogućnosti šumskih resursa, na osnovi povećanog obujma i kvalitete radeva na biološkoj reprodukciji šuma i unapređivanja gospodarstva šumama, kao trajnog sirovinskog osnova rasta proizvodnje u preradi drva.

Razvojni ciljevi temelje se na društveno-ekonomskim opredjeljenjima utvrđenim dugoročnim programom ekonomske stabilizacije, koje je potrebno operacionalizirati na način da se:

— društvenim planom SR Hrvatske usmjere strateški pravci razvoja prema izvozno orijentiranoj proizvodnji, temeljenoj na domaćim sirovinama, među kojima šumarstvo i prerada drva ima značajno mjesto;

— mjerama i instrumentima ekonomske politike, osobito kreditno monetarnom politikom, politikom ekonomskih odnosa s inozemstvom i politikom cijena, potiče razvoj i utječe na realniju valorizaciju šuma i drva, čime se između ostalog jačaju motivi i uvjeti za udruživanje na razini reprojekta dohodovnim osnovama;

— SAS-om o međusobnim odnosima u razvoju djeluje na usklađivanje interesa organizacija udruženog rada, djelatnosti, grana i grupacija u odnosu na razvojnu politiku, te stvori uvjete za bolje iskorištenje kapaciteta, rast produktivnosti rada i društvene efikasnosti privređivanja;

— realizacijom SAS-a o usklađivanju odnosa u opskrbi kapaciteta prerađivačke industrije sirovinama i poluproizvodima stvaraju uvjeti za što potpunije korištenje instaliranim kapacitetima i kompleksno iskorištenje drva, radi postizanja što boljih ekonomskih i društvenih efekata.

2.2. PROGRAMSKA ORIJENTACIJA I MOGUĆI RAZVOJ OD 1986—1990. GODINE

Na osnovi raspoloživih materijalnih izvora, stupnja tehnološkog razvoja, boljeg iskorištenja instaliranih kapaciteta, ulaganja u osnovna sredstva, ostvarivanja planiranog izvoza i drugih relevantnih činilaca privređivanja, u narednom srednjoročnom planu razvoja se očekuju slijedeće stope rasta fizičkog obujma proizvodnje: šumarstvo

1%, proizvodnja piljene građe 2%, finalni proizvodi 5%, proizvodnja celuloze i papira 6,9%, Rast društvenog proizvoda planira ostvariti porast: u šumarstvu 1%, proizvodnja piljene građe 2,5%, proizvodnja finalnih proizvoda 5,9%, proizvodnja celuloze i papira 7,8%, odnosno prosječno u reprojekta 3,5%.

Za ovakav rast fizičkog obujma proizvodnje i društvenog proizvoda zaposlenost bi rasla po stopi od 1,1% godišnje.

Investicijska aktivnost temelji se na stopama rasta društvenog proizvoda kao i na osnovi izvozne orijentacije ovoga kompleksa.

U ovom petogodišnjem razdoblju u razvoj šumsko-dravnog kompleksa predviđa se uložiti ukupno oko 78,4 milijarde dinara, od čega:

— u proizvodnju piljene građe i ploča 6,5 mlrd din,

— finalnu drvnoindustrijsku proizvodnju 25 mlrd din,

— proizvodnju celuloze i papira 21,5 mlrd din,

— šumarstvo 25,0 mlrd din.

U odnosu na izvore sredstava oko 51% otpada na vlastita sredstva, 11% su udružena sredstva, oko 23% predviđaju se inokrediti, dok za 15% sredstava za sada nisu sagledani izvori.

Najveća ulaganja se predviđaju u razvoju izvoznih kapaciteta finalne drvnoindustrijske proizvodnje, u kojima značajno sudjeluje uvozna oprema, koja će se u značajnom dijelu moći nabaviti na kredit, a ulaganja u šumarstvo sastoje se pretežno od vlastitih i udruženih sredstava, dok će se u proizvodnji celuloze i papira morati potražiti svi mogući oblici angažiranja sredstava.

Potrebe za uvoznu opremu u narednom srednjoročnom razdoblju iznose oko 85 mil. dolara, od čega najveći dio otpada na finalnu drvnoindustrijsku proizvodnju (50 mil. dolara) i proizvodnju celuloze i papira 24 mil. dolara.

Od postojećih 26 tvornica pokušava samo 14 je osposobljeno za izvoznu proizvodnju, ali ih treba opremiti za veću i kvalitetniju proizvodnju. Dio ostalih tvornica treba rekonstrukcijom osposobiti za proizvodnju masivnih dijelova pokušava, odnosno izgraditi 15 novih tvornica za proizvodnju masivnog pokušava za izvoz (manji fleksibilni kapaciteti).

U industriji celuloze i papira nastavlja se rekonstrukcija Zagrebačke tvornice papira i njeno osposobljavanje za izvoznu proizvodnju. Za ovu se predviđa uvozna oprema u vrijednosti od 14,8 mil. dolara, dok će se u ostalim tvornicama vršiti neophodna modernizacija radi postizanja kvalitetnije proizvodnje i uključivanja u izvozne poslove.

U narednom srednjoročnom razdoblju trebat će obaviti i neophodne znanstvene studije i analize vezane za razrješenje opskrbe grafičke industrije primarnim proizvodima, visokobijeljenom celulozom listača i četinjača i kvalitetnim grafičkim papirima.

Na osnovi ovih studija trebat će se odlučiti dali ići u izgradnju potrebnog kapaciteta, ili opskrbljenost primarnim proizvodima riješiti na

osnovi povezivanja u reprodukciji s postojećim jugoslavenskim proizvođačima ovih proizvoda na dugoročnoj osnovi.

U strukturi potreba uvozne opreme predviđen je uvoz opreme za tvornice ploča i neophodnu mehanizaciju u šumarstvu.

2.3. IZVOZNE MOGUĆNOSTI I UVOZ

Na osnovi zahtjeva za izmjenom proizvodne strukture, planiranih stopa rasta fizičkog obujma proizvodnje, te ograničenih mogućnosti plasmana na domaćem tržištu, izvozna strategija organizacija udruženog rada ove repocjeline postaje uvjet razvoja.

Rast izvoza izražen u dolarima predviđa se po stopi od 13,1% godišnje, s time da se najveće povećanje predviđa u proizvodnji papira (stopa 21% — radi dospelih obaveza po inodugovima), zatim u finalnoj drvnoindustrijskoj proizvodnji (stopa 17,7%), dok bi izvoz proizvoda šumarstva i primarne prerade drva uglavnom ostao na sadašnjoj razini.

Na temelju realno ocijenjenog starta za početak 1986. godine od 270 mil dolara, te planiranih stopa, izvoz bi krajem srednjoročnog razdoblja trebao dostići oko 500 mil dolara, od čega bi na zemlje konvertibilnog područja otpalo 83%, a na klirinško područje 17%.

Udio uvoza u izvozu ocijenjen je sa 41%, s obzirom na potrebe značajnog uvoza opreme, tako da bi pokrivenost uvoza izvozom bila ostvarena s 2,4 puta.

Za ostvarivanje planiranog rasta izvoza bit će potrebni izvanredni naponi organizacija udruženog rada, kao i činilaca društvene zajednice kroz poticanje izvoznih aktivnosti na osnovi aktivne politike ekonomskih odnosa s inozemstvom, jer će se njegovo ostvarenje vršiti u uvjetima razvojnih ograničenja, od kojih će dominantan utjecaj imati nedostatak sredstava za ulaganja u prilagođavanje proizvodne strukture izvoznim potrebama.

Sadašnje nisko učešće izvoza u ukupnoj proizvodnji, a posebno u proizvodnji gdje se planiraju visoke stope rasta izvoza (finala 20%, industrija papira 7% — 1983. g) čini olakšavajućom okolnost, da se većim zajedničkim angažiranjem subjektivnih faktora proizvodnje moraju postići krupni rezultati i uz manja investicijska ulaganja.

Podizanje učešća izvoza u proizvodnji na kraju srednjoročnog razdoblja u osnovnim izvoznim proizvodima na 45%, odnosno za repocjelinu 31,6% (od sadašnjih 12%) predstavlja krupan zadatak koji se bez investicijskih ulaganja ne može ostvariti.

Isto tako je nužno, kroz bolju organiziranost i povezivanje udruženog rada u repocjelinu kao i osposobljavanjem izvozne organizacije za povećanje

ni promet izvoznih roba, uklanjati subjektivne smetnje koje u svojoj sadašnjoj praksi negativno utječu na tokove društvene reprodukcije, iskorištenje izvoznih kapaciteta i rast fizičkog obujma proizvodnje i izvoza.

Uz aktiviranje postojećih rezervi u području neorganizirane opskrbljenosti sirovinama i poluproizvodima iz vlastite reprodukcije, moguće je povećati bolje iskorištenje izvoznih kapaciteta i veći izvoz, a međusobnim poslovnim informiranjem izvoznika i proizvođača u odnosu na vrste proizvoda, dizajn, kvalitetu obrade, pakovanje i sl. moguće je poboljšati izvozne rezultate.

2.4. UVJETI I PRETPOSTAVKE RAZVOJA (SAMOUPRAVNA ORGANIZIRANOST, KADROVI, MJERE EKONOMSKE POLITIKE)

Na osnovi projekta Ekonomskog instituta Zagreb, realizacijom programa udruživanja i povezivanja u Poslovnu zajednicu »Exportdrvo« Zagreb, treba ostvariti povezivanje i udruživanje reprodukcijски vezanih ekonomskih subjekata na proizvodnim programima, prvenstveno izvozno orijentiranim.

U okviru poslovanja sistema potrebno je uskladiti i osigurati zajedničke interese brojnih organizacija u proizvodnim zajednicama i između njih reprodukcijски vezanih organizacija, kao i s prometnim organizacijama na području prometne, odnosno izvozne funkcije.

Marketing pristup realizaciji prometne, a posebno izvozne funkcije, mora osigurati zajedništvo proizvodne i prometne sfere udruženih organizacija.

Organiziranje u proizvodne zajednice, odnosno u poslovni sistem, pretpostavlja visoki stupanj koordinacije i poslovne discipline u ostvarivanju proizvodnih programa.

Visokostručni kadrovi kao i odgovarajući stručnjaci u neposrednoj proizvodnji, uz sudjelovanje znanstveno-istraživačkih potencijala, u stanju su osigurati razvojne i poslovne zadatke suvremeno organizirane, racionalne i kvalitetne proizvodnje.

Mjerama ekonomske politike, osobito kreditno monetarne politike, i politikom ekonomskih odnosa s inozemstvom (kreditiranje izvoza pod povoljnim uvjetima, selektivnim poticajima) potrebno je djelovati u pravcu popravljivanja teškog ekonomskog financijskog položaja organizacija, posebno izvoznika.

Omogućavanje pribavljanja najneophodnijih investicijskih sredstava radi prilagođavanja strukture kapaciteta izvoznim potrebama jedan je od uvjeta ostvarivanja izvozne strategije ovog reprodukcijskog kompleksa.

Recenzent: prof. dr R. Sabadi